

Türkiye'de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti

Emel ÇOŞKUN*

Özet: Türkiye 2000'li yıllarında başından itibaren potansiyel insan ticareti mağdurlarına kötü davranmakla, basitçe sınırın öte tarafına atmakla eleştirildi. Artan endişeler ve uluslararası baskı sonucu Türkiye, 2002 yılında Birleşmiş Milletler'in insan ticaretine karşı sözleşmesini imzaladı ve 2004'ten itibaren insan ticareti mağduru kadınları desteklemek üzere ulusal bir tanımlama ve koruma sistemi kurdu. Ancak bu önlemlerden sonra da Türkiye'ye yönelik eleştiriler bitmedi. İşte bu makalede mevcut fuhuş ve göç rejimlerinin Türkiye'nin seks ticaretine yönelik mücadelesini nasıl etkilediği inceleniyor. Burada sunulan bulgular Mart 2010 ve Haziran 2011 arasında İstanbul ve Ankara'da yapılan bir alan araştırmasına dayanıyor. Araştırma kapsamında insan ticareti ile mücadele alanında çalışan 23 kişi ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yürütüldü.

Bu makalede, göçmen kadınların bir yandan devlet-destekli kısıtlayıcı göç yasaları ile kayıtdışı sektörde çalışmaya ve eşitsiz ilişkiler içinde yaşamaya itilirken; diğer yandan fuhuş rejimi tarafından 'yasadışı' fahişe olarak damgalandıkları ve cinsel şiddete karşı savunmasız bırakıldıkları iddia ediliyor. Bu ortamda, özellikle de 'rıza'nın para almak üzerinden tanımlandığı bir fuhuş rejiminde, seks ticareti mağdurlarını tanımlamak hem kağıt üzerinde hem de uygulamada zorlaşıyor. Dolayısıyla sorun göç ve fuhuş ile ilişkilendirilmedikçe Türkiye'nin seks ticareti ile mücadelesinin etkisiz ve yüzeysel kalacağı ileri sürülüyor.

Anahtar sözcükler: Türkiye, seks ticareti, göçmen kadınlar, fuhuş rejimi, göç rejimi

Abstract: Turkey was criticised for its ill treatment of potential 'victims' of sex trafficking and for the 'dumping' of victims on the other side of national borders. However, as a result of growing concerns and international pressure, Turkey has taken first step by ratification of the UN Convention against human trafficking in 2002 and built a national referral and protection system since 2004. However, it was criticised again even after the measures. This paper examines how Turkey's prostitution and migration regimes affect the policies and practices against sex trafficking. The findings represented

---

* Dr.

here based on a field research which was conducted between March 2010 and June 2011 in both Istanbul and Ankara. In this field research 23 semi-structured interviews were conducted with key informants working in the field of combating human trafficking.

It is argued that while state-imposed immigration restrictions push migrant women to work in informal sectors and to live in unequal social relations; the prostitution regime stigmatises migrant women for being 'illegal' prostitutes and makes them susceptible to gender violence.

In this local setting, especially where 'consent' is considered as equal to 'receiving money' in a prostitution regime, it becomes more difficult to identify 'victims of sex trafficking' both on paper and in practice. Therefore, it is argued that Turkey's combat to sex trafficking will remain ineffective and superficial unless the problem is related to prostitution and migration.

Key words: Turkey, sex trafficking, migrant women, prostitution regime, migration regime

Giriş

İnsan ticareti, ama özellikle de cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti yani kısaca 'seks ticareti' yeni bir olgu değil. İlk defa 19. yüzyılın sonlarında, özellikle de Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli 'beyaz kadın ticareti' olarak ulusların gündemine geldi.

Outshoorn (2005), kapitalizmin sanayileşme ve kentleşme ile hız kazandığı, eşitsiz gelir dağılımının ve dolayısıyla göçün arttığı dönemlerde insan ticaretinin de gündeme geldiğini vurguluyor. 'Beyaz kadın ticareti' tartışmaları daima fuhuş politikalarına dair tartışmalarla yakından ilişkili oldu. 'Beyaz kadın ticareti'nden duyulan endişe, fuhuşu ortadan kaldırmaya yönelik büyük feminist kampanyalarla birlikte 1904 yılında uluslararası bir sözleşme ile kadın ticaretinin yasaklanmasına yol açtı (Jeffreys, 1997:8; Outshoorn, 2005:142). Fuhuş ve insan ticareti arasındaki bağ sonraki yıllarda daha da görünür hale gelirken fuhuşu ortadan kaldırmayı amaçlayan (*abolitionist*) feministlerin de etkisiyle 1949 yılında Birleşmiş Milletler radikal bir sözleşmeyi kabul etti. Türkiye'nin de imzaladığı bu sözleşme (the Suppression of Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others), insan ticaretini sadece sınır aşan değil aynı zamanda devletlerin fuhuş rejimleri ile yakından ilişkili olan bir suç olarak görüyor ve imzacı ülkelerin fuhuşu engellemelerini, genelevleri kapatmalarını ve fuhuştan kazanç sağlayanların cezalandırmalarını öngörüyordu (Kelly, Coy ve Davenport, 2009; Hirata et al. 2009; Outshoorn, 2005: 142). Bu sözleşme ülkelerin yerel fuhuş politikalarına karıştığı için pek çok devlet tarafından imzalanmadı. Sonraki yıllarda ise II. Dünya Savaşı sonrası Batılı ulus-devletlerin toparlanması, 60'larda sömürgelerin bağımsızlık

mücadeleleri ve yeni ulus devletlerin kuruluşu süreçleri insan ticaretini uluslararası gündemden nispeten uzaklaştırdı.

Cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti dünyanın pek çok yerinde ortaya çıkarken 1980'lerden itibaren yeniden ulusların gündemine geldi. Her ne kadar başlangıçta Latin Amerika ve Güneydoğu Asyalı kadınların cinsel sömürü amaçlı ticareti gündeme gelse de, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler'den kadınların ticareti ile seks ticareti daha da politikleşti (Kelly ve Regan, 2000:43; Outshoorn, 2005). Hedef, transit ve kaynak ülkelerin çeşitlenmesi ile bugün seks ticareti hemen hemen dünyanın her ülkesini kapsıyor (Dewey, 2008; Dauvergne, 2008; Jeffreys, 2009; Kelly ve Regan, 2000). Seks ticaretinin artan düzeyde uluslararası alanda önemli bir gündem maddesi haline gelmesi, Birleşmiş Milletler'in 2002 yılında 'Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ü benimsemesine yol açtı. Protokol'den önce seks ticaretine yönelik tartışmalar 'liberalizm' söyleminin de etkisiyle 'rıza' konusuna odaklanıyordu. Fuhuşun yasallaştırılması taraftarları (düzenlemeci) seks ticaretinin ancak kadınlar fuhuşa zorlandığında ortaya çıktığını iddia ederken; fuhuşu ortadan kaldırma taraftarları ise 'zorla' fuhuşu kabul etmenin aynı zamanda 'gönüllü' fuhuşun varlığını kabul etmek olduğunu ancak fuhuşta rızaya yer olmadığını çünkü yoksulluktan kaçan kadınların başvurdukları son çare olduğunu savunuyordu (Outshoorn, 2005:152; Gallagher, 2001).

Bu 'rıza' tartışmaları ışığında kabul edilen Protokol, 'rıza'yı insan ticaretinin olduğu durumlarda geçersiz kılıp fuhuş ile insan ticareti arasındaki bağı kabul ederken, 1949 sözleşmesinin aksine ülkelerin fuhuş politikalarına dair herhangi bir yorumda bulunmadı. Dolayısıyla Protokol'ün insan ticareti tanımı ve alınacak tedbirler ülkelerin kendi iç politikaları doğrultusunda yorumlarına bırakılmış oldu. İnsan ticaretine uluslararası bir tanım getirmeyi amaçlayan Birleşmiş Milletler Protokolü'nün insan ticareti tanımı şöyle:

(a) "İnsan ticareti", kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, aşgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.

İnsan ticaretini engellemek ve onunla mücadele etmek amacıyla imzalanan BM sözleşmesi mağdurları korumayı ve desteklemeyi tavsiye ediyor; aynı zamanda bunları sağlamak için devletler arasında işbirliğini teşvik ediyor (UN, 2000:2).

Sözleşmeye göre insan ticareti mağdurları izinsiz sınır aşımı ya da fuhuş yapmak gibi herhangi bir suçtan dolayı cezalandırılmaz. İlaveten Protokol, insan ticareti mağdurlarının sınırdışı edilmekten muaf olmaları gerektiği ve insan tacirlerine karşı şahitlik ya da insani sebeplerle mağdurlara geçici veya sürekli ikamet izni verilmesi gerektiğini yazar. Korumaya dair tavsiye edilen önlemler arasında ise mağdurların maddi, sağlıkla ilgili ya da psikolojik acil ihtiyaçlarının karşılanması yer alıyor. Nihayetinde mağdurların tespit edildikleri ülkelerde kalmaları için 'geçerli bir sebep' yoksa tercihen 'gönüllü' olarak ülkelerine gönderilmeleri tavsiye ediliyor (United Nations, 2000:45).

Bu makalede 1990'lardan itibaren potansiyel seks ticareti mağduru kadınlara kötü davranmakla ve onları 'kaçak fahişeler' olarak sınırın öte yakasına 'boşaltmakla' eleştirilen (The United States Department of State, 2004:183) Türkiye'de günümüzde insan ticareti ile mücadele uygulamaları incelenecek. Yaklaşık 10 yıl önce BM Protokol'ünü imzalayan Türkiye'nin insan ticaretine yönelik politika ve uygulamaları, Kent Üniversitesi, Sosyal Politika, Sosyoloji ve Sosyal Araştırmalar Bölümü'ne verilen "Seks Ticaretine Karşı Politika ve Uygulama: Türkiye Örneği" başlıklı doktora tezinden yararlanılarak bu yazıda ele alınacak.

Burada sunulan ampirik araştırmanın bulguları, Mart 2010 ve Haziran 2011 tarihleri arasında Türkiye'nin insan ticareti ile mücadelesinde politika ve uygulama alanında çalışan; Dışişleri Bakanlığı'ndan bürokratlar, Uluslararası Göç Örgütü'nde çalışan uzmanlar, Emniyet Genel Müdürlüğü'nde ve İstanbul Yabancılar Şube'de çalışan polisler, insan ticareti ile mücadele alanında sığınak hizmeti veren sivil toplum örgütlerinin çalışanları, avukatlar ile bir doktor ve psikologdan oluşan 23 kişi ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelere dayanıyor. Yarı-yapılandırılmış soruların kolaylaştırdığı yaklaşık 1,5 saatlik görüşmelerde, görüşülenlerin uzmanlık ve/ya ilgi alanlarına göre açık uçlu sorular eklendi. Araştırmanın ana sorusu "Türkiye'nin fuhuş ve göç rejimleri seks ticareti 'mağdurlarının' tanımlama ve koruma mekanizmalarını nasıl etkiliyor?" idi. Bu soru etrafında hem mağdur tanımlama süreçlerini hem de koruma mekanizmasının bir tasviri yapılarak "tespit edilen mağdurlara ne oluyor?" sorusu da araştırıldı. Bu soruları sorarak aynı zamanda mevcut uygulamaların, fuhuş sebebiyle sınırdışı edilen kadınların sayısını ve tespit edilen 'mağdur' sayısını etkileyip etkilemediği araştırıldı. Araştırma bulgularına dayanan bu metinde, Türkiye'nin insan ticareti ile mücadelesinin hem fuhuş hem de göç rejimlerinden olumsuz etkilendiği ve istatistiklerin de yardımıyla tanım ve uygulamaların etkisiz kaldığı ileri sürülecek.

Burada kullanılan bazı terimlerin kullanımı konusunda da not düşmek yerinde olacaktır. Öncelikle *mağdur* kelimesi Türkiye'de insan ticareti mağduru kadınları nitelendirmek için kullanılan resmi dile referans veriyor. Aynı zamanda göçmen kadınlara atfedilen kırılğan ve savunmasız pozisyona da gönderme yapıyor. *Kağıtsız göçmen* terimi ise genellikle kısıtlayıcı göç yasalarına referansla giriş, oturma ya da çalışma izinleri olmayan göçmenlerin ortak durumlarını anlatmak için kullanılıyor. Metinde kullanılan *fuhuş rejimi* terimi ise Outshoorn (2004:6) ve Kelly,

Coy ve Davenport'un (2009) kullandığı çerçevede fuhuş politikalarının ve düzenlemelerinin yerel ya da ulusal ölçekte karmaşık yapısını ve yansımalarını tanımlamak için kullanılıyor. Bu çerçevede fuhuşun Türkiye'deki tarihsel gelişimine, siyasi karşılığına, güvenlik, sağlık, ahlak gibi kaygılarla şekillenen kavramsal altyapısına ve karşılıklarına referans veriliyor. Benzer şekilde *göç rejimi* terimiyle de Williams'a (2010) referansla Türkiye'nin göç politikalarına, uygulamalarına, göçün kavramsal arka planına ve pratikteki izdüşümlerine gönderme yapılıyor.

Türkiye'nin insan ticareti ile mücadelesini incelemek için öncelikle Türkiye'de insan ticaretinin tanımı ile fuhuşa zorlama yasası arasındaki fark kısaca özetlenecek.

Türkiye'de İnsan Ticareti ve Fuhuş Yasaları

Türkiye 90'ların ortalarından itibaren, özellikle de Sovyetler'in dağılmasının ardından, seks ticaretinin hedef ve transit ülkelerinden birisi olarak biliniyor (Erder ve Kaşka, 2011). 2002 yılında insan ticaretini bir suç olarak tanımlayan Türkiye 2004'ten itibaren bu alanda bir 'mağdur' tanımlama ve koruma mekanizması kurdu ve mağdurlara hizmet verecek iki sığınak açıldı. Önemli bir ayrıntı olarak burada belirtmek gerekir ki, BM'nin Palermo Protokolü'nden esinlenen insan ticareti tanımının ilk hali 2004 yılında kabul edildiğinde, en sık rastlanan insan ticareti şekli olarak cinsel sömürü amaçlı insan ticaretine (seks ticareti) referans vermiyordu. Bu referansın eksikliği ve belirsizlik ise fuhuşa zorlama olarak bilinen ve fuhuşa aracılığı cezalandırmayı hedefleyen başka bir yasanın (Madde 227) cinsel sömürü amaçlı insan ticareti için kullanılmasına yol açtı. Yenidünya v.d. (2009), 80. Madde'ye referans verilmesi gereken insan ticareti vakalarında nasıl fuhuşa zorlama yasının (227. Madde) kullanıldığını ve seks tacirlerinin 2006 yılına kadar insan ticareti iddiasıyla açılan davalarda hiçbir ceza almadan kurtulduklarını gösteriyor. Nitekim 227. Madde'nin sadece fuhuşa zorlamayı değil, "Fuhuş amacıyla ülkeye insan sokan veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlayan kişi" tanımıyla sınırlara da referans vermesi uluslararası seks ticaretinin özelliklerini de kısmen kapsıyordu. 227. maddeye referans verilen bu vakalarda tacirler şiddet uygulamaktan dolayı çok düşük cezalarla kurtulurken fuhuşa zorlanan göçmen kadınlar ya vizeleri olmaması ya da hastalık sebebiyle sınırdışı edilmekten kurtulamadılar (bkz. The United States Department of State, 2004:183). O'Connell-Davidson (2006:8-9), BM Protokolü'nün zorla çalıştırılma ya da hizmet etme koşullarını tam olarak tanımlamadığını, bu yüzden de insan ticareti suçunun devletlerin soruna politik yaklaşımlarına göre yerel yasalardan etkilendiğini ileri sürüyor. Türkiye'deki durum da kısmen bu eleştiriyi yansıtıyordu. Nitekim kanun uygulayıcılar arasında yaşanan bu tanım karmaşası ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın insan ticareti raporları gibi uluslararası alandan gelen eleştiriler üzerine Türkiye hem insan ticareti hem de fuhuşa zorlama yasalarını 2006'da yeniden düzenledi. Son haliyle 80. Madde'ye fuhuş eklenirken, 227. Madde'de sınır dışına olan referans kaldırıldı. Her iki madde aşağıdaki gibi değiştirildi.

İnsan Ticareti / Madde 80;

Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, *fuhuş yaptırmak* [sonradan vurgu] veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir (countertrafficking.org).

Fuhuş / Madde 227;

2. Bir kimseyi fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhuşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhuşa teşvik sayılır.

3. Fuhuş amacıyla ülkeye insan sokan veya insanların ülke dışına çıkmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre cezaya hükmolunur (2006'da kaldırılan madde).

4. Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhuşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır(countertrafficking.org).

Yukarıdaki gibi değiştirilen ilgili yasalar ile kanun uygulayıcılar arasında yaşanan kararsızlık da engellenmeye çalışıldı. Böylelikle mevcut düzenlemede iki madde arasındaki fark 80. Madde'de insan ticaretinin sınır aşan bir suç olarak tanımlanması olarak belirginleşti. Nitekim yapılan görüşmeler, tanımla ilgili bu düzenlemenin aslında sadece yurt dışından gelen göçmen kadınların seks ticareti mağduru olabileceğini öngördüğünü, yurt içinde mağdur edilen (hem göçmen hem de TC vatandaşı) kadınlarla ilgili ise sınır aşımı olmadığı kabulü ile sadece fuhuşa zorlama yasasına referans verildiğini gösteriyor. Yani çerçevesi belirli yazılı kriterler olmasa da insan ticareti mağduru olma kriterinden birisi yurtdışından gelmeden önce iş vaadi gibi sebeplerle tacirlerle iletişim/ilişki kurmak olarak belirginleşiyor.

Yapılan görüşmeler, 'mağdur' tanımında ikinci önemli kriterin ise özellikle fuhuş yasasından kaynaklı olarak fuhuşa 'rıza' göstermemek, bunun bir göstergesi olarak da tacirden herhangi bir para almamak olduğunu ortaya koyuyor. Halbuki BM'nin tanımı insan ticareti durumunda mağdurların tacirlerden para almasını önemsiz kılarken Türkiye'nin tanımında bu referans ('para almak') olmadığı için para alışverişi önemli bir 'mağdur' tanımlama kriteri olarak öne çıkıyor. Yani

tacirden ya da pezevenkten para alan kadınların rızaları olduğu varsayılarak 'gönüllü fuhuş' yaptıkları, dolayısıyla seks ticareti mağduru olamayacakları öngörülmüyor.

Özetle, göçmen kadınların yurtdışında iken tacirlerle iletişim kurarak 'yurtdışından getirilmeleri' ve tacirden para almamaları insan ticareti mağdurlarını tanımlamak için somut iki kriter olarak belirginleşiyor. Bu oldukça dar kriterlerde, sadece Türkiye'nin kadın vatandaşlarına değil kendi olanaklarıyla Türkiye'ye iş bulmak için gelen ama daha sonra aldatılan ve fuhuşa zorlanan göçmen kadınlara da yer yok. Bu daraltılmış tanım ve kriterler Türkiye'nin fuhuş ve göç rejimlerinin yansımaları olarak değerlendirilebilir. Ancak bu iki kriterin uygulamada nasıl işlemediğini görebilmek ve süreçleri daha iyi anlayabilmek için öncelikle Türkiye'nin mevcut göç ve fuhuş rejimlerine kısaca göz atmak gerekiyor.

Türkiye'de 'Döngüsel' Göç ve Kadın Göçmenler

Uzun yıllar göç veren bir ülke olarak bilinen Türkiye, 1990'lardan itibaren kağıtsız göçmenler için hedef ve transit ülkelerden birisi haline geldi. Batı Avrupa'ya sıkı sınır kontrollerinden kaynaklanan pahalı ve riskli seyahatlere karşı, gevşek vize politikası ile daha yakın ve ucuz olan Türkiye'ye göç pek çok turist ve göçmenin gözünde daha çekici bir alternatif haline geldi (Erder ve Kaşka, 2003; Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş, 2012). Avrupa'ya ulaşmak hayaliyle Türkiye'ye gelen kağıtsız ve transit göçmenlerin yanı sıra eski Sovyet ülkelerinden çok sayıda insan bavul ticareti yapmak ya da çiftliklerde, inşaat ya da hizmet sektörlerinde çalışmak için Türkiye'ye gelmeye başladı (Erder ve Kaşka, 2003; IOM, 2008). Göç akımının kısa vadeli ve tekrar eden yapısına referansla 'döngüsel' olarak adlandırılan bu göç tipinde Morokvasic genelde kadınların ufak çaplı tüccar, bakıcı, temizlikçi ya da fahişeler olarak çoğunluğu oluşturduklarına dikkat çekiyor (2004). Döngüsel göçün en eski göç biçimlerinden birisi olduğuna işaret eden Erder de, göçmenlerin eğlence, turizm, ticaret, kültür ve istihdam gibi farklı sebeplerle geçici olarak sınırları aşarken bu göç akımlarının 'melez' bir karakteri olduğunu vurguluyor (2011:194-5). Türkiye'de seks ticaretinin de yakından ilişkilendirildiği bu göç tipi bazı özellikleri ile sığınmacı, mülteci ya da diğer 'kağıtsız' göç akımlarından ayrılıyor. Nitekim Türkiye'de de bu göçün en önemli özelliği olarak, ticaret yapan ya da farklı işlerde çalışanlar olarak hemen her sektörde (inşaat sektörü hariç) kadınların çoğunluğu oluşturması gösteriliyor (Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş, 2012; Yüksek, 2003; Erder ve Kaşka, 2003:13).

Bavul ticaretindeki gelişme diğer döngüsel göç tiplerinin gelişimine de yardım etti. Örneğin artan ticaret hacmi bazı şehirlerde belirli semtlerin eğlence merkezi haline gelmesine ya da Yenikapı'daki Emniyet otogarı gibi yurtdışından gelenlerin karşılandığı işçi pazarlarının oluşmasına vesile oldu. Ancak Türkiye'nin göçmenler için kısıtlayıcı istihdam yasaları ve dolayısıyla sınırlı iş imkanları çoğu göçmen kadını kayıtdışı işlere yönlendirdi. Örneğin Çalışma Bakanlığı'na bağlı olan çalışma izinlerinin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi

öngörülürken 'yabancılar' sadece kendilerine izin verilen sektörlerde ve yerli işgücünün olmadığı durumlarda çalışabiliyorlar (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2010; Toksöz v.d. 2013). Yani istihdam önceliği Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilirken göçmenlerin turizm, eğitim ve ev içi hizmetler gibi belirli sektörler dışında çalışma izni almaları güçleşiyor. Ancak yine de göçmen işçilerin büyük kısmı yerli işgücünün de yapabileceği vasıfsız işlerde yoğunlaşıyor (Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş, 2012:87). Göçmenlerin ya Türkiye'ye gelmeden çalışma izni için başvurmaları ya da Türkiye'de 6 aylık oturma izni aldıktan sonra işverenleri tarafından çalışma iznine başvurulması gerekiyor. Yani çalışma izni alabilen şanslı göçmenler bu izin ile işverene bağımlı çalışmak zorunda kalıyor, işten ayrıldıklarında ise izinleri otomatik olarak iptal ediliyor. Tüm bu zorluklar birleşince göçmenlere kayıtdışı işlerde çalışmaktan başka seçenek kalmıyor. Nitekim, Kofman v.d. (2000), Lutz (2010) ve Anderson'ın (2013) iddia ettiği gibi göçmen kadınların çalıştıkları işler genellikle kayıtdışılık, düşük ücret, düşük vasıf ve düşük hareketlilik koşulları ile nitelendiriliyor. Benzer şekilde Türkiye'deki göçmenlerin büyük kısmı izinsiz ve dolayısıyla kayıtdışı çalışmak zorunda kalıyor. Uzun saatler, düşük ücret, yetersiz izin, dışarıdan izole olan çalışma ortamı, sınırlı hareketlilik gibi ağır çalışma koşulları Türkiye'de özellikle kadın göçmenlerin çalıştıkları işlerin ortak özellikleri arasında sayılabilir (bkz. Keough, 2008; Kaşka, 2009). Ancak bu kayıtdışı çalışma koşulları aynı zamanda göçmenleri de işverenlerin gözünde çekici kılan özellikler barındırıyor. Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş (2012) göçmenlerin 'yasadışı' konumlarından dolayı sömürüye karşı savunmasızlığının ve yerli işgücüne göre daha kolay kötü çalışma koşullarına boyun eğmelerinin işverenler için çekici faktörler olduğuna işaret ediyor. Yapılan görüşmeler, Türkiye'ye bir ya da üç aylık turist vizesi ile giren göçmen kadınların bir ailenin yanında ya da işletmede çalışmaya başladıklarında turist vizelerini de kaybettiklerini ve ülkeden çıkış yaptıklarında ceza ödemeyi göze alarak mümkün olduğunca vizesiz çalışmaya devam ettiklerini gösteriyor. Bu süreçte polis ve sınırdışı edilme korkusu yaşayan kadınlar genellikle çalıştıkları yerlerden dışarı çıkmazken, 'yasadışı' durumları onları işveren karşısında çok daha savunmasız ve sömürüye açık hale getiriyor. O'Connell Davidson (2010), Anderson ve Rogaly (2005:17-18) bu durumu ayrımcı göç yasalarının yarattığı eşitsiz sosyal ilişkilerin ve kayıtdışı sektörün yaygınlığının bir sonucu olarak yorumluyor. Yazarlar, çalışma koşullarındaki standartların ülkeler arasında çok büyük farklar gösterdiğini ve 'normalleştirilen' ya da 'tolere edilen' (hoşgörülen) yaygın kötü çalışma koşulları ile karşılaştırıldığında; emek sömürüsü ve insan ticareti arasında ayırım yapmanın zorluğuna dikkat çekiyorlar (Anderson ve Rogaly, 2005:17-18; Anderson, 2013; O'Connell Davidson, 2010). Nitekim Anderson (2000) ve O'Connell Davidson (2010) 'yasal' olarak çalışan göçmenlerin de eve kapatılma, pasaporta el koyma, tehdit ve baskı gibi insan hakları ihlallerine maruz kalabildiklerine işaret ediyorlar. O'Connell Davidson (2010) ülkeler ve hatta sektörler arasında dahi değişebilen sömürü biçimlerine işaret ederken 'hoşgörülemeyen sömürü'nün nerede başlayıp nerede bittiği sorusunun devletler

için bir siyasi tercih olduğunu ileri sürüyor. Türkiye'de de benzer bir tablo çizmek söz konusu. Nitekim pasaporta el koyma, hareketin sınırlandırılması ya da eve kapama, baskı ve cinsel taciz gibi uygulama ve risklerin Türkiye'de oldukça yaygın olduğu biliniyor.

Göçmen kadınlar Türkiye'deki göç rejimi içindeki 'yasadışı' konumlarından ötürü 'kırılğan' bir konuma sahipler. Göçmen ve turistlerin giriş ve kalışlarını kısıtlayan göç yasaları göçmenleri kayıtdışı sektörde çalışmaya iterken onları da savunmasız bir konumda bırakıyor. Ege (2002), Kalfa (2008) ve Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş (2012) göçmen kadınların sadece çalışma koşullarından dolayı işyerinde ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalmadıklarını aynı zamanda cinsiyetçi şiddet ve seks ticareti risklerine de açık olduklarına işaret ediyorlar. Nitekim yapılan araştırmalar seks ticareti mağduru kadınların diğer göçmen kadınlarla benzer şekilde olası iş fırsatları için Türkiye'ye geldiğini ve göç süreçlerinin belirli bir aşamasında seks ticaretine maruz kaldığını gösteriyor (Kalfa, 2008; Özer, 2011; Erder ve Kaşka, 2003; Dışişleri Bakanlığı, 2007; Demir ve Finckenauer, 2010). Ancak kadınlar sahte iş vaatleri ile kandırılabilirdikleri gibi (Erder ve Kaşka, 2003), ev işçisi olarak çalışırken biraz daha fazla para kazanmak için fuhuşa yöneldiklerinde (Kalfa, 2008) ya da uğradıkları cinsel şiddet ve tacizden dolayı fuhuş yapmaya zorlandıklarında (Ege, 2002) da seks ticaretine maruz kalabiliyorlar. Dolayısıyla seks ticareti mağduru kadınların Türkiye'ye gelme sebeplerinin de karşılaştıkları zorlukların da diğer göçmen kadınlardan farklı olmadığını söylemek mümkün. Araştırmalar göçmen kadınlara yönelik 'fahişe Nataşa' algısının ve dolayısıyla Türkiye'deki fuhuş rejiminin göçmen kadınların fuhuşa itilmesinde önemli bir faktör olduğuna işaret ediyor. O yüzden Türkiye'deki göç rejimi ve göçmen kadınların konumu ile ilgili bu kısa çerçeve bilgiden sonra Türkiye'de fuhuş rejiminin insan ticaretindeki rolüne bakmak faydalı olacaktır.

Türkiye'nin Fuhuş Rejimi ve Rıza

Türkiye'de yasal fuhuş genelevlerde gerçekleşiyor. *Genel kadın* terimi fuhuş yapan kadınlar için kullanılıyor ve "Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele" tüzüğü'nün 15'inci maddesinde "Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlar" olarak tanımlanıyor (Adalet Bakanlığı, 1961). Genelevde çalışan bir kadının polise kayıt yaptırması ve kendi kimlik kartını polise vererek karşılığında üzerinde mesleğinin 'genel kadın' yazdığı bir kimlik kartı alması gerekiyor. Tüzüğü'nün 22. Maddesi'ne göre vesikalı bir kadının genelevlere bağlı çalışması, haftada iki defa zorunlu muayene olması ve muayenelerin vesikaları üzerine basılması gerekiyor (Adalet Bakanlığı, 1961).

Mevcut düzenleme ile fuhuş devlet lisanslı genelevlerle ve belirli yerlerle sınırlandırılırken izinsiz fuhuş ve sokak fuhuşuna 'sıfır tolerans' politikası

güdüyor. İzinsiz fuhuş için herhangi bir hapis ya da para cezası öngörülüyor ancak yüz kızartıcı suç olarak tanımlanıyor (bkz. Adalet Bakanlığı, 1961). Fuhuşun toplum nezdinde bir 'ayıp' olarak görülmesi, fuhuş yapan kadınların etiketlenmesine ve ayrımcılığa uğramasına yol açıyor. Fuhuş yapmakla itham edilen ya da baskınlarda yakalanan kadınlar gözaltına alınıyor ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar için zorla muayene ve gerekirse tedavi ediliyorlar. Bu uygulamanın amacı halkı bulaşıcı hastalıklardan korumak olarak tanımlanırken seks satın alan erkekler için herhangi bir zorunlu muayene ya da yaptırım bulunmuyor. Bu tek taraflı ve devletin fuhuş yapan kadınlara cinsiyetçi bakış açısını yansıtan bu uygulama çok rahatlıkla bir insan hakları ihlali olarak tanımlanabilir. Nitekim fuhuş baskınlara gözaltına alınan erkekler kayıtları alındıktan sonra serbest bırakılırken, özellikle AIDS gibi ciddi hastalıklar söz konusu ise zorla tutulan kadınların isimleri medyada teşhir edilebiliyor.

Burada belirtmek gerekir ki fuhuşla mücadele yasası, izinsiz fuhuş yaptığı iddiasıyla bir kereden fazla gözaltına alınan bir kadının 'vesika' olarak genelevde çalışmaya zorlanmasını öngörüyor (Adalet Bakanlığı, 1961). Her ne kadar AKP Hükümeti 2002'den itibaren yeni vesika vermese de, fuhuş yapma gerekçesiyle tekrar eden gözaltılardan sonra genelevde vesikalı olarak çalışmaya zorlanmak Türkiye'de izinsiz fuhuş yapan ya da yapmakla itham edilen kadınların başına gelebilecek bir durum. Bu Türkiye'de bir yandan seks ticareti ile mücadele edilirken, diğer taraftan kendi 'rızasıyla' fuhuş yapmaya devam eden kadın vatandaşların vesika almaya zorlanabileceği, geneleve kapatabileceği, hareket serbestliğinin engelleyebileceği anlamına geliyor.

Türkiye'nin mevcut fuhuş yasası 19'uncu yüzyılda Avrupa'da yaygın olarak uygulanan kapalı genelev sistemi ile benzerlik gösteriyor. Bu dönemde zorunlu bir 'günah' olarak görülen fuhuş, kapalı genelev, bulaşıcı hastalıklar için zorunlu muayene ve tedavilerle kontrol altına alınmaya çalışılıyordu (Doezema, 2000:26; Outshoorn, 2004). Nitekim Türkiye'deki mevcut fuhuş rejimi benzer kaygılarla şekillenirken 2002 yılından itibaren bunlara bir de AKP Hükümeti'nin dini motivasyonu ekleniyor. Fuhuş ve seks satan kadın ve trans bireyler üzerindeki sıkı denetim toplumu hastalıklardan ve ahlaksızlıktan koruma girişimi olarak meşrulaştırılıyor.

Fuhuşun toplumdaki yerine bakarsak; her ne kadar günlük hayatta çok fazla görünür olmasa da toplumda oldukça yerleşik olduğu ve son yıllarda erkekler için çok daha erişilebilir hale geldiği söylenebilir (Akin, 2006; Ayata v.d. 2009). Fuhuşa olan talep tarafında Ayata v.d. (2009:59), biyolojik indirgemeci bakış açısına işaret ediyor. Bu yaklaşımda erkeklerin cinsel ihtiyaçları doğallaştırılırken genelevler toplumda bir gereklilik olarak görülüyor. Erkeklerin evlilik öncesi cinsel ilişki kurması bir kutlama vesilesi iken, tam tersine, kadınların evlilik dışı bir ilişkiye girmesi ise bir tabuyu ifade ediyor. Erginsoy (2000) Türk toplumunda 'seks işi'nin kurgulanmasına dikkat çekiyor; "bu toplumda erkeklerin cinsel iştahının kontrol edilemez olduğu varsayılırken bu açlığın 'kötü' kadınlar tarafından tatmin edilmesi

gerektiği varsayılıyor. Bir kadın için evlilik öncesi ve evliliği dışında bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi onursuz ve namussuzca bir eylem halini alıyor” (Erginsoy 2002). Bir gelinin 'bakir olması' kadının saflığının ve ailesine sadakatinin sembolü iken, evlilik dışında bekaretin yitirilmesi ise bir genç kadın için ailesinden kaçma ya da intihar sebebi olabilir.

Ankara genelevinde yapılan bir araştırma genelevde çalışan kadınların ilk cinsel ilişkiye girdiklerinde yaş ortalamasının 16.3 olduğunu; kadınların yüzde 35'inin 15 yaşından önce yani çocuk yaşta ilk cinsel deneyimini (tecavüzü) yaşarken yüzde 60'ının ise ilk ilişkilerini zorla yaşadığını gösteriyor (Balseven-Odabaşı v.d. 2012:154). Balseven-Odabaşı v.d. şu sonuca varıyor: “Zorla ya da gönüllü bir şekilde evlilik öncesi cinsel ilişkiye girmiş olan kadınlara karşı ayrımcılık ve sosyal damgalama "bu kadınlarda umutsuzluğa yol açıyor ve onlarda seks işinden başka bir seçenekleri olmadığını hissettiriyor ve onları fuhuşa itiyor” . Tecavüze uğrayan kadına ailesinin sahip çıkmaması, tecavüzün bile kadının ayıbı olarak görülmesi, kadınları intihar etmek ya da fuhuş yapmaya devam etmek arasında bırakabiliyor. Çokar ve Yılmaz-Kayar'ın araştırması da bu iddiayı destekliyor ve fuhuşun kadınlar için başvuracakları son çare olduğunu ileri sürüyor: "zorluklara karşı yapabilecekleri her şeyi yapıyorlar ancak içinde buldukları koşullar tercihlerini sınırlandırıyor" (2011:36). Araştırma, en azından Türkiye'deki fuhuş rejimi içinde yani bu alana içkin olan yüksek erkek şiddeti riskinden ötürü fuhuşun 'özgür irade' ile seçilemeyeceğini savunuyor (Çokar ve Yılmaz-Kayar, 2011). Öte yandan yapılan diğer araştırmalar (Balseven-Odabaşı v.d. 2012; Erginsoy, 2000; Kalfa, 2008; Açıklan, 2013), seks satan kadınların ayrımcılıktan kaçamadıklarını ve var olmayan 'rızarının' da çok önemli olmadığını bize gösteriyor. Bu araştırmalar uluslararası alanda feministler için süregiden bir tartışma olan 'rıza' konusunun Türkiye fuhuş rejimi içinde pek de geçerli olmadığına işaret ediyor. Dolayısıyla kadın cinselliğinin ayıplandığı Türkiye'de zorla ya da gönüllü evlilik dışı ilişkinin sadece kadınlara büyük bir utanç getirmekle kalmadığını, daha da ileri giderek başka seçenekleri olmadığı hissi ile onları fuhuşa da itebildiğini gösteriyor. Bir defa seks satmaya başlayan kadınlar ise bu alandaki sıkı devlet kontrolüne, damgalanmaya, cezalandırılmaya ve erkek şiddetine maruz kalıyorlar. Tıpkı devlet genelevlerindeki vesikaların iptalinin neredeyse imkansız olması gibi bir defa fuhuşa bulaşan kadınların, 18 yaşından küçük dahi olsa, üzerine yapışan 'fahişe' damgası nedeniyle gönüllü yani 'rızarları' ile fuhuş yaptıkları kabul ediliyor. Son yıllarda şahit olduğumuz N.Ç. davası, açıkça cinsel sömürü amaçlı bir insan ticareti vakası olarak değerlendirilebilir olsa da çoğunluğu kamu çalışanlarından oluşan toplam 26 erkeğe satılan 13 yaşındaki bir çocuğun mahkeme tarafından 'rızası' olduğunun kabul edilmesi bu mantığın bir yansımasıdır (N.Ç. Davası Utançla Bitti, 2011). Fuhuş yapan bir kadına tecavüz etmenin 'hafifletici' sebepleri 80'lerin sonlarında kaldırılmasına rağmen (Göksedef, 2010), pratikte hala 'kötü kadınlara' tecavüzde hafifletici sebebin bu defa 'rıza' adı altında geçerliliğini koruduğunu görebiliyoruz.

Göçmen Kadınların Fuhuşu ve 'Rıza'

Rıza konusunda göçmen kadınlara yönelik çok daha keskin önyargıların var olduğunu söylemek mümkün. Nitekim 'Nataşa' ismi zamanla eski Sovyetler'den gelen kadınları, para ile seks sattıkları ve bundan zevk aldıkları varsayımı ile damgalamak için kullanılan bir isim haline geldi. Hatta eski Sovyetler'den gelen göçmen kadınlar yıkılan ailelerin sorumluları olarak ayıplanırken artan cinsel yolla bulaşan hastalıkların sorumluları olarak gösterildiler (Anadolu Ajansı, 1999; Bayer, 2000 alıntı Gülçür ve İlkaracan, 2002: 414). 1999 ve 2000 yılları arasında medyada göçmen kadınların temsilini inceleyen Erder ve Kaşka'nın araştırması medyada çıkan 'yasadışı' fuhuşla ilgili haberlerin, nadiren "kadınların mağdur olduğu kandırılma, korkunç çalışma koşulları ve diğer zorluklara" işaret ettiğine, genellikle bir halk sağlığı sorunu olarak cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasına odaklandığına dikkat çekiyor (2003:28-29).

Toplumda erkek cinselliğine gösterilen tolerans; 'yasal olmayan' seks hizmetleri satın alan erkeklerin cezalandırılmaması ya da teşhir edilmemesi, büyüyen 'seks sektörü'nü etkileyen önemli sosyo-kültürel faktörler olarak gösteriliyor (Çokar ve Yılmaz-Kayar, 2011; Ayata v.d., 2009). Lisanslı fuhuş ve seks hizmetleri üzerindeki sıkı devlet denetimi (Ayata v.d., 2009), aynı zamanda 'düzensiz' fuhuş üzerindeki denetim eksikliği (Çokar ve Yılmaz-Kayar, 2011) ve polisin rüşvet üzerinden fuhuşa göz yumması (Gülçür ve İlkaracan, 2002:419) ya da basitçe duyarsızlığı 'lisanssız' fuhuş sektörünün büyümesinde ve göçmen kadınların gittikçe artan oranda fuhuşa dahil olmasında önemli faktörler olarak gösterilebilir. Bilindiği gibi özellikle Sovyetler'in dağılması fuhuş sektöründe göçmen kadınlara olan talebi artırırken Türkiye'deki ticari seks sektörünün de hızla çeşitlenmesine sebep oldu (Toksöz ve Ünlütürk-Ulutaş, 2012; Çokar ve Yılmaz-Kayar, 2011; Akın, 2006). Öte yandan Çokar ve Yılmaz-Kayar'ın (2011) araştırması, göçmen kadınların seks satın alan erkekler tarafından tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden birinin kadınların pezevenklerinin (ya da tacirlerinin) sıkı kontrolü altında istenilenleri yapmaya zorlanmaları olduğunu gösteriyor. Göçmen kadınlar genelde polis gözaltılarına ve/veya müşteri istismarına karşı sözde bir koruma sağlamak için aracılarda çalışmak zorunda bırakılırken bu durum çoğu göçmen kadının 'yasadışı' konumundan dolayı bu aracılardan ya da pezevenklerin elinde istismar edilmesine yol açabiliyor. Bunlara ilaveten 'yasadışı' yollardan seks satın alan erkeklerle herhangi bir cezanın olmaması ve en önemlisi göçmen kadınlara karşı önyargı onları hem müşterilerinin şiddetine hem de devlet destekli polis baskısına ve şiddetine maruz bırakıyor. Her ne kadar Gülçür ve İlkaracan (2002) çoğu kadının daha iyi ücret, esnek çalışma saatleri, geçici çalışma seçeneğinden dolayı gönüllü olarak fuhuş yaptığını savunsalar da, yaşam ve çalışma koşullarının tatmin edici olmaktan uzak ve "yasadışı konumlarının, onları yüksek şiddet riskine, devlet destekli tacize ve ayrımcılığa, çok az ya da hiçbir yardım (rücu) olmaksızın işçi hakları ihlallerine maruz bıraktığını" da ifade ediyorlar (2002:413).

Bu 'yasadışı' ve yolsuzluk, polisin çıkarları ile kesiştiği noktalarda göçmen kadınların aleyhine işleyebiliyor. Gülçür ve İlkaracan sarışın 'Nataşa'ların maruz kaldıkları tacizin, sadece sokaktaki erkeklerden değil, "vize durumu ve seks işçisi olup olmadığına bakmaksızın sarışın yabancı görünüşlü kadınları keyfi olarak taciz ettiği, gözüaltına aldığı, rüşvet istediği ve/veya sınırdışı ettiği bilinen" polisten de geldiğine işaret ediyorlar (2002:414). 'Yabancı' bir kadın 'yasadışı' fuhuş yaptığı ya da bulaşıcı hastalık taşıdığı suçlaması ile polis tarafından kolayca sınırdışı edilebiliyor çünkü yasalar polisi tek yetki sahibi yaparken kadınların başvurabileceği bir mekanizma bulunmuyor. Nitekim fuhuş yapması hem vatandaşlık hem de Pasaport Kanunu ile yasaklanan göçmen kadınlar (bkz. Pasaport Yasası, No.5682), fuhuş iddiasıyla gözüaltına alınırlarsa sınırdışı edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalıyorlar. Pasaport yasası, 'fahişelerin ve kadınların fuhuş yapmasına aracı olan kişilerin ve beyaz kadın ticareti ve her tür insan kaçakçılığı yapan kişilerin" sadece Türkiye'ye girmesini değil sınırdışı edilmesini de öngörüyor. Yasaların verdiği yetki bu alanda polisi tek hakim kılıyor. Dil yetersizliği ve bilgi eksikliği de çoğu göçmen kadını kolluk güçleri karşısında daha savunmaz hale getiriyor. Dolayısıyla herhangi bir haksızlığa ya da şiddete uğradıklarında 'fahişe' etiketi ve 'yabancı' kimlikleri göçmen kadınların yardım istemesini ya da almasını engelleyebiliyor. Diğer taraftan göçmen kadınlardan seks satın alan erkekler için herhangi bir cezai yaptırım olmaması bir bakıma erkek 'müşterileri' teşvik edici bir işlev görmüş oluyor. Nitekim göçmen kadınların medyadaki temsilinin seks ticaretinin talep tarafını görünmez kılmaya yardım ettiğini ileri süren Ayata v.d. (2009:62), diğer yandan göçmen kadınların cinsel ve ev içi hizmetlerine olan talebin, bu alandaki yasal eksikliğin ve kolluk görevlileri arasındaki yolsuzluğun seks ticareti için ana faktörler oluşturduğuna işaret ediyor (2009:39, 70, 75).

Özetlemek gerekirse, göçmen kadınlar Türkiye'nin göç ve fuhuş rejimleri içerisinde oldukça kırılğan ve cinsiyetçi şiddete açık bir konumda bulunuyorlar. Fuhuş yasası ve denetim mekanizmaları sadece kadınları kriminalize etmekle kalmıyor, özellikle de göçmen kadınları 'gönüllü fahişe' olarak resmederek onları sözde-rızaları üzerinden her türlü şiddete ve sömürüye karşı daha da savunmaz hale getiriyor. Bu koşullara rağmen, göçmen kadınlar genellikle izinsiz fuhuş yapma nedeniyle gözüaltına alınırken bazen de seks ticareti mağduru olarak tanımlanabiliyor. Ancak tüm bu yargıların ve kadınların aleyhine işleyen fuhuş rejiminin, pratikte 'mağdur' tanımını nasıl olumsuz etkilediğini anlamak için seks ticareti mağdurlarını tanımlama sürecine yakından bakmak gerekiyor.

Mağdur Kriteri: “Şikayetçi misin?”

Öncelikle belirtmek gerekir ki yapılan görüşmeler, seks ticareti mağduru kadınların genellikle fuhuş baskınlarında 'yakalandıklarını' gösteriyor. Diğer bir deyişle özel olarak 'seks ticareti' ihbarı yoksa kadınlar ilk defa polis ya da jandarma ile eğlence merkezlerindeki rutin asayiş kontrollerinde ya da fuhuş ihbarı üzerine yapılan

baskınlarda karşı karşıya geliyorlar. Bu karşılaşmayı, genellikle fuhuş şüphesi ile gözaltına alınan kadınların cinsel yolla bulaşan hastalıklar için hastaneye götürülmesi takip ediyor. Görüşülen bir doktor bu uygulamanın halk sağlığını korumaya yönelik olsa da etik olarak yanlış olduğunu ve bazen kadınların eline sonuçlar verilerek "AIDS olmuşsun, öleceksin" bile dendiğini söylüyor. Bu uygulama her ne kadar "halk sağlığını gözetmekle" kağıt üzerinde meşrulaştırılsa da insan haklarına aykırı ve kadınları korkutan bir uygulama olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim eğer bulaşıcı bir hastalığı varsa bu göçmen kadınlar 'yasadışı' fuhuş ve/veya bulaşıcı hastalık taşımak sebebi ile vizeleri olsa dahi sınırdışı edilebiliyorlar. Herhangi bir bulaşıcı hastalık taşıyan kadın (ya da erkek) 'yabancıların' sınırdışı edilmesini öngören Pasaport Yasası (Yasa No.5682), toplum sağlığını 'yabancıların' sağlığı pahasına korumayı amaçlıyor (countertrafficking.org). Bulaşıcı hastalığı olan kadınlar sınırdışı edilmek üzere "yabancılar şube"ye gönderiliyorlar. Gözaltındaki bir göçmen kadının hiçbir hastalığı çıkmadığını varsaysak bile vize ihlalden dolayı sınırdışı edilme riski hayli yüksek. Tüm bu süreçlerde kadının 'mağdur' olarak tanımlanabilmesi için şikayetçi olması bekleniyor. Bir Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ) çalışanı durumu şöyle özetliyor:

Ciddi sorunlar var. Örneğin sağlık taraması geldi ve diyelim ki hastalığı var, o zaman otomatikman sınırdışı. Ya da vize ihlali var... otomatikman sınırdışı. Tüm bunlardan önce mağdur tespiti görüşmesi yapmak yerine ... 'şikayetçi misin?' diye soruyorlar. Sağlık taraması, vize problemleri gibi sebeplerle zaten eleniyorlar. Dolayısıyla bazılarını zaten bu süreçte kaybediyoruz (UGÖ Çalışanı E).

Sürece devam edersek birer 'suçlu' gibi gözaltına alınan ve zorla cinsel yolla bulaşan hastalıklar için muayene edilen kadınların 24 saat içinde konuşması ve 'ben mağdurm' ya da 'zorla tutuldum' demesi gerekiyor. Bu süre sınırı, gözaltına alınan bireylerin 24 saat içinde hangi sebeple gözaltına alındıklarının savcılığa bildirilmesi gereğinden kaynaklanıyor. Bu süreçte ise genellikle tacirleri ya da pezevenkleri ile aynı yerde kalmak zorunda bırakılan kadınlar eğer şikayetçi olmazlarsa yine sınırdışı edilebiliyorlar. Bu alanda eğitimler veren UGÖ çalışanları kadınların bu koşullarda konuşamayacağı konusunda hemfikirler. Görüşme yapılan UGO çalışanlarından biri bunu şöyle açıklıyor:

Belki de kadınların yüzde 10'dan azı yirmi dört saat içinde konuşur. ... Ben de konuşmazdım. Ne diyebilirim ki? Zaten korkmuşum, travma geçiriyorum. Polis tarafından yakalanmışsınız; doğru düzgün dil bilmiyorsunuz, hatta nerede uyuyacağınızı bile bilmiyorsunuz. Yani sadece geri dönmek istiyorsunuz, konuşmak istemiyorsunuz (UGÖ Çalışanı F).

Bu durum aynı zamanda Dauvergne'nin iddia ettiği gibi insan ticareti mağdurlarının, uluslararası alanda tanınmış belirli hakları olsa da güçlü ve talepkar bireylerden ziyade ne teklif edilirse onu alan 'sessiz' mağdurlar olmasının sonucu

olarak yorumlanabilir (2008:73). Bu süreçlere rağmen 'mağdur' olduğunu söyleyebilen ve tacirini şikayet eden bir kadın için zorluklar bunlarla da sınırlı değil; şikayetçi olan kadının bu sefer zorla tutulduğunu ve hatta zorla ülkeye getirildiğini ispat etmesi bekleniyor. Her ne kadar Türkiye'nin imza attığı BM Protokolü gönüllü-zorunlu ayrımı yapmasa da fuhuşun genelevler üzerinden yasal bir meslek olarak tanımlandığı Türkiye'de bu ayrım ve ispat önem kazanıyor. Nitekim 'mağdur' tespit kriterlerinden birisi olan tacirlerden 'para almamak' koşulu, eğer kadının tacirinden ya da pezevenğinden para aldığı ispat edilirse 'rıza' görüntüsü altında kadının aleyhine işleyebiliyor. Herhangi bir şekilde para alan kadınların 'gönüllü fuhuş' yaptıkları kabul ediliyor ve 'mağdur' tanımına girmeleri neredeyse imkansız hale geliyor. Nitekim son dönemde insan ticareti davaları ile ilgili Yargıtay'ın emsal kararları incelendiğinde davaların beraat ya da hafif cezalarla sonuçlandığı görülebilir (bkz 8. Ceza Dairesi, 2007/1862 E.N, 2008/5276 K.N.). Beraat sebebi genellikle kadının serbestçe dolaşımı ya da para alışverişine hükmedilerek, kandırma ve zorlamaya dair yeterince sebep olmamasıdır. Örneğin son dönemde görülen bir davada, sanığın beraat kararının gerekçeleri arasında şikayetçinin daha önce Türkiye'ye olan ziyaretleri de gösteriliyor (Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2010/1440 E., 2010/5953 K.). Karara göre kadın 'mağdur' değildir çünkü Türkiye'de yaşayan kız kardeşinin yanına gitmek yerine İstanbul'da pezevenğinin (sanık) yanına gitmiş, onunla anlaşamayınca da bir otele yerleşmiştir (Ibid). Yani kadının beyanı hiçe sayılarak 'dolaşım serbestliği' üzerinden 'pezevenkle çalıştığı' kabul edilmiş ve fuhuş yapmak için kandırılmadığına hükmeden mahkemeye göre sanıklar beraat etmişlerdir. Diğer kararlarda da benzer şekilde 'dolaşım serbestliği' ya da yurtdışından zorla getirilmeme durumunun 'rıza' olarak görüldüğü ve kadınlar aleyhine davaların beraat ya da 'fuhuşa zorlama'dan dolayı çok az cezayla sonuçlandığı görülebilir (bkz 8. Ceza Dairesi, 2007/1862 E.N, 2008/5276 K.N.; Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2009/6946 E., 2011/9214 K.; Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2010/1440 E., 2010/5953 K.).

Dolayısıyla ilk aşamada kadınlar şikayetçi olsa bile insan ticareti olduğunu ispat etmek, özellikle değişen insan ticareti yöntemleri göz önüne alındığında, pek olası görünmüyor çünkü fiziksel şiddete çok fazla rastlanmadığını söyleyen görüşülen kişiler, genelde tehdit ya da baskı ile fuhuşa zorlanan kadınlara az da olsa ödeme yapıldığını ve artık mağdurları teşhis etmenin çok daha zorlaştığını ileri sürüyorlar. Görüşme yapılanlardan biri bu durumu şöyle özetliyor:

Tacirlerin yöntemleri değişiyor ve mağdurları tanımlamak çok daha zorlaştı. 2005 yılında mağdurlar çok kötü durumdaydılar, neredeyse yüzde 80'i şiddete maruz kalıyordu, pasaportları alınıyordu vs. Ancak şiddet artık insan ticareti için gerekli bir eylem değil; insanların umutsuzluğundan yararlanmak yeterli. Şimdi az bir para veriyorlar. Dövmüyorlar ya da pasaportlarını almıyorlar. Biz mağdurlardan bahsediyoruz ama onlar kendilerini mağdur olarak görmüyorlar. Hatta tacirler onlara iyi davranıyor ama bu durumu değiştirmiyor. Onları sömürüyorlar, genellikle bir borç ile bağlıyorlar (UGÖ Çalışanı H).

Görüşülen kişilerin çoğu Türkiye'deki yasaları çok iyi bilen tacirlerin büyük kısmının kadınlara ufak da olsa para ödeyerek ve onların gönüllü şekilde fuhuş yaptıklarını ileri sürerek insan ticareti suçundan kurtulduklarını söylüyorlar. Bir STK çalışanı (N) bu durumun tacirler tarafından kadınları oyalamak için sürekli kullanıldığını vurguluyor. Görüşme yaptığımız kişiler, fuhuş yapmaları karşılığında para vaat eden ya da borçlandırma usulü ile fuhuşa zorlayan tacirlerin sanki kadınlar ile aralarında bir sözleşme varmış gibi yaparak kadınları sömürmeye devam ettiğine işaret ediyorlar. Bu tek taraflı sözde-sözleşme bir yandan kadınların sessiz kalmasını sağlarken diğer yandan da şikayetçi olmaları durumunda bu ağır sömürü ve şiddeti 'rıza' adı altında gölgeleyerek onların lehine işleyebiliyor. Nitekim görüşme yapılan kişilerin de belirttiği gibi kadınların kendileri bile baskı-tehdit ve bu para alışverişinin karıştığı sözde-sözleşme tipi ilişkiler içinde, kendi durumlarının farkına varamıyorlar, ta ki onlara söz verilenler yapılmayana dek. Bu sözleşme tipi ilişkiler Türkiye'nin insan ticareti tanımını geçersiz kılarken 'mağdur' tanımını da engelliyor. Türkiye'de göçmen kadınların yerleştirildiği konumdan kaynaklı bu zorluklar bir araya geldiğinde; kağıt üzerinde yapılan insan ticareti tanımına, fuhuş ile arasında ciddi bir ayırımın yapılamadığı gerçek hayatta karşılık bulmak zorlaşıyor.

Nitekim insan ticaretine ait resmi veriler, her ne kadar yasa değişse de, Türkiye'de 'mağdur' olarak tanımlanan kadınların sayısında 2004 yılından itibaren ciddi bir düşüş yaşadığını gösteriyor. Polis ve jandarma tarafından tanımlanan yıllık 'mağdur' sayısının günümüzde 20'ye kadar düştüğü görülüyor (bkz. Tablo 1). Öte yandan fuhuş ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar dolayısıyla sınırdışı edilen göçmen kadınların sayısında ise ciddi bir azalma gözlenmiyor.

Tablo1. Türkiye'den eski Sovyet ülkelerine sınırışı sayıları

Yıllar	'İnsan ticareti mağduru' olarak göçmen kadın sayısı	Fuhuş ya da hastalık sebebiyle sınırışı edilen göçmen kadın sayısı
2000-2003	-	15.091
2004	239	2.444
2005	256	2.763
2006	246	2.855
2007	148	-
2008	120	-
2009	102	2.134
2010	58	1.600
2011	82	-
2012	39	-
2013	21	-
Toplam	1.311	-

Kaynak: Countertrafficking.org (2014), Demir (2008), İçişleri Bakanlığı özel verileri (2009 ve 2010), Dışişleri Bakanlığı (2007).

Yukarıdaki tablo 2000-2003 yılları arasında yaklaşık 15 bin kadının izinsiz fuhuş ya da bulaşıcı hastalıktan dolayı sınırışı edildiğini gösterirken, son dönemde bu rakamlarda 'mağdur' sayısı kadar ciddi bir düşüş yaşanmadığını da gösteriyor. Yani rakamlar 2000 yılından itibaren yılda 2000'den fazla kadının 'yasadıışı fuhuş' ve hastalık gerekçesiyle sınırışı edilmeye devam ettiğini gösteriyor. Sınırışı sayıları ve mağdur sayıları arasındaki bu büyük fark ise açıkça Türkiye'deki insan ticareti tanımı ve tespitinde ciddi sorunlar olduğunu gösteriyor.

Özetle, hem 'mağdur' kriterleri hem pratikte uygulanan tanımlama yöntemleri ama en önemlisi Türkiye'nin fuhuş rejimindeki damgalama ve göçmen kadınların yerleştirildikleri pozisyon, göçmen kadınların cinsel sömürü amaçlı 'insan ticareti mağduru' olarak tanımlanmasını engelliyor. TC vatandaışı kadınlar için ise böyle bir ihtimal zaten ne kağıt üstünde ne de uygulamada pek mümkün görünmüyor. Bir yandan yasalar birkaç defa fuhuş ithamıyla gözaltına alınan kadının vesika almaya ve genelevde çalışmaya zorlanabileceğini öngörürken, diğer yandan toplumdaki 'fahişe' algısı kadınların rızasının çok da önemli olmadığını gösteriyor. Bu çifte standarda yol açan yasalar ve fuhuşa dair algılar TC vatandaışı kadınların seks ticareti mağduru olarak tanımlanmasını en baştan engelliyor. Nitekim 2013 yılında sadece 20 göçmen kadının 'mağdur' olarak tanımlanması göç ve fuhuş rejimlerinin insan ticaretine somut negatif etkisi olarak gösterilebilir (bkz. Tablo 1). Bir yandan göç yasalarının tacize ve sömürüye karşı savunmasız bıraktığı

diğer yandan fuhuş rejiminin 'fahişe' rolü biçtiği göçmen kadınların seks ticareti mağduru olarak görülmeleri zorlaşıyor.

Sonuç yerine...

Tüm bu bilgiler ışığında göçmen kadınların ve genel olarak kağıtlı ya da kağıtsız tüm göçmenlerin, sigortalı/resmi istihdam şekilleri de dahil olmak üzere Türkiye'nin kısıtlayıcı göç ve çalışma yasalarından olumsuz etkilendiğini söylemek mümkün. Bu kısıtlayıcı yasalar göçmenler ve yerliler arasında eşit olmayan istihdam ve sosyal ilişkiler yaratırken göçmenleri sömürüye ve cinsel şiddete karşı savunmasızlaştıran bir zemin hazırlıyor. Bu zeminde 'kaçak' ve 'yasadışı' olarak konumlandırılan göçmenler sınırdışı edilme korkusundan dolayı en temel haklarını bile savunamazken en ağır koşullara ve kimi zaman fuhuşa dahi 'rıza' göstermek zorunda bırakılıyorlar. Yani fuhuş ve göç rejimleri göçmenlerin maruz kaldığı bu ağır sömürü ve çalışma koşullarını normalleştiriyor. Türkiye'nin göç rejiminin yarattığı devlet-destekli eşitsiz ilişkilere ilaveten, göçmen kadınlar bir de cinsiyetçi şiddete hedef oldukları ve damgalandıkları fuhuş rejiminden olumsuz etkileniyorlar. Nitekim araştırmalar nerede çalışırlarsa çalışsınlar göçmen kadınların işyerinde cinsel tacize ve hatta tecavüze uğrama riskinin olduğunu gösterirken bu tacizin onları fuhuşa yönlendirebildiğine ve hatta 'seks ticareti mağduru' yapabildiğine de vurgu yapıyor. Göçmen kadınlar baskı ve şiddete uğrasalar dahi yasalar ve toplumun gözündeki 'kaçak' işçi ve 'gönüllü fahişe' konumları sınırdışı edilme korkusuyla birleşerek yardım almalarını engelliyor, onları 'sessizleştiriyor'. Bu ortamda insan tacirlerinin baskı, tehdit ya da borçlandırarak çalıştırdıkları göçmen kadınları seks ticareti mağduru olarak tanımlamak da güçleşiyor. Nitekim asıl amacı 'yasadışı' fuhuşu engellemek ve izinsiz seks satanları yakalamak olan polislin bir de insan ticareti mağdurunu tespit etmesini beklemek oldukça naif bir düşünce olarak kalıyor. Tanımla ilgili eksikliklerin ve zorlukların ötesinde uygulamada böyle bir misyon polise ağır geliyor. Öte yandan Türkiye'de baskı, denetim ve şiddetin yoğun olduğu fuhuş rejiminde böyle bir ayırım, yani 'gönüllü' ve 'zorunlu' ayırımı da pek anlamlı olmuyor. Nitekim insan ticareti ve fuhuşa zorlama yasası arasında 'sınır aşımı' dışında kağıt üzerinde de ciddi bir fark bulunmuyor.

Özetle Türkiye'nin göç ve fuhuş rejimlerinin normalleştirdiği 'rıza' ve sözde-sözleşme tipi ilişkiler göçmen kadınların uğradıkları sömürü ve eziyeti gölgelemeye yarıyor. Dolayısıyla her ne kadar resmi rakamlar seks ticareti mağduru kadınların son yıllarda düştüğünü gösterse de bu verilerin gerçeği yansıtmadığı; seks ticaretini engellemeye yönelik çabaların göç ve fuhuş rejimlerinden olumsuz etkilenerek oldukça yüzeysel ve etkisiz kaldığını ileri sürmek mümkün. Bu bilgiler ışığında, fuhuş rejimi içindeki konumları ile ilişki kurulmadan ve çalışma izinlerinin kolaylaştırılması gibi kadınların göç yasaları karşısındaki savunmasızlığını engelleyici tedbirler alınmadan seks ticaretini engellemeye yönelik çabaların etkisiz ve yüzeysel kalmaya devam edeceğini öngörmek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA:

- Açıkalın, N. (2013). Fuhuş Pazarında Sermaye Olmak: Mersin Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3, 243-281.
- Adalet Bakanlığı. (1961). *Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabii Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü* [Online]. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/5189.html> [Erişim 11 Kasım 2011].
- Akın L. (2006). Türkiye'de cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların epidemiyolojisi. [Online]. *Türkiye Klinikleri J Med Sci.* 26(6), 655-65. <http://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-turkiyede-cinsel-yolla-bulasan-enfeksiyonların-epidemiyolojisi-46564.html> [Erişim 11 Aralık 2012].
- Anderson, B. (2000). *Doing the Dirty Work? The Global Politics of Domestic Labour*. London: Zed Books.
- Anderson, B. (2013). *Us and Them: the Dangerous Politics of Immigration Controls*. Oxford: OUP.
- Anderson, B. and Rogaly, B. (2005). *Forced Labour and Migration to the UK*. London: TUC/COMPAS.
- Ayata, A., Acar, F., Rittersberger-Tılıç, H., Beşpınar, F.U. ve Çelik, K. (2009). *Türkiye'de İnsan Ticaretinin Farklı Formlarına Olan Talebin İncelenmesi*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
- Balseven-Odabaşı, A., Şahinoğlu, S., Genç, Y. ve Bilge, Y. (2012). The Experiences of Violence and Occupational Health Risks of Sex Workers Working in Brothels in Ankara. *Balkan Medical Journal*, 29, 153-159.
- Countertrafficking.org. (2013). Fuhuş Kanunu [Online]. <http://www.countertrafficking.org/tr/laws.html> [Erişim 13 Şubat 2012].
- Countertrafficking.org. (2013). 2013 yılı İstatistikleri [Online]. <http://www.countertrafficking.org/tr/2013.html>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2010). *Change in The Law No. 4817 Related With Work Permits Of Foreigners*. [Online]. <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/yabancilar/eng/duyurular.html#> [Erişim 15 Eylül 2012].
- Çokar, M. and Yılmaz-Kayar, H. (2011). *Seks İşçileri ve Yasalar: Türkiye'de Yasaların Seks İşçilerine Etkileri ve Öneriler*. İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Dauvergne, C. (2008). *Making People Illegal: What Globalisation Means for Migration and Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demir, O. O. (2008). *Characteristics of the Victims, the Traffickers and the Methods of Trafficking of Women for Sexual Exploitation in Turkey*. New Brunswick: Rutgers University. Doktora tezi.
- Demir, O. O. ve Finckenauer, J. (2010). Victims of Sex Trafficking in Turkey: Characteristics, Motivations, and Dynamics. *Women & Criminal Justice*. 20(1), 57-88.
- Dewey, S. (2008). *Hollow Bodies*. Sterling: Kumarian Press.
- Dışişleri Bakanlığı. (2007). *Report on Combating Human Trafficking Turkey* [Online]. Ankara: Ministry of Foreign Affairs.

- <http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/2007-human-trafficking-eng.pdf> [Erişim 12 Ekim 2009].
- Doezema, J. (2000). Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women. *Gender Issues*. 18(1), 23-50.
- Ege, G. (2002). *Foreign domestic workers in Turkey: A new form of trafficking in Women?* Gender and Women's Studies Program. Ankara: Middle East Technical University. Yüksek Lisans Tezi.
- Erder, S. (2011). Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz getiren bavul mu? Eski Doğu Bloku ülkelerinden gelen kadınların emek piyasasına girişi. Sancar, S. (ed.) *Birkaç Arpa Boyu: 21.Yüzyula girerken Türkiye'de feminist çalışmalar, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Ağmağan*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. s.191-219.
- Erder, S. ve Kaşka, S. (2011). Turkey in the New Migration Era: Migrants between Regularity and Irregularity. Paçacı-Elitok, S. ve Straubhaar, T. (ed). *Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*. Hamburg: Hamburg University Press. s.113-132.
- Erginsoy, F. G. (2000). Female Child Sex Workers in Istanbul Metropolitan Area, Turkey: A Form of Gendered and Informal Labour. *International Association For Feminist Economics 2000 Conference, 15-17 Ağustos, 2000*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Gallagher, A. (2001). Human Rights and the New UN Protocols on Trafficking and Migrant Smuggling: A Preliminary Analysis. *Human Rights Quarterly*, 23 (4), 975-1004.
- Göksedef, E. (2010). Her üç kadından biri şiddet görüyor! Habertürk [online]. <http://www.haberturk.com/yasam/haber/549977-her-uc-kadından-biri-siddet-goruyor> [Erişim 11 Şubat 2013].
- Gülçür, L. ve İlkaracan, P. (2002). The "Natasha" Experience: Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey, *Women's Studies International Forum*. 25(4), 411-421.
- Hirata, H. v.d. (2009). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. Çeviri, Gülnur Acar Savran. İstanbul: Kanat Yayınları.
- IOM. (2008). *Migration in Turkey: A country profile* [online]. Ekim 2008. http://www.turkey.iom.int/documents/migration_profile_turkey.pdf?entryId=10260 [Erişim 21 Eylül 2010].
- Jeffreys, S. (1997). *The Idea of Prostitution*. Melbourne: Spinifex Press.
- Jeffreys, S. (2009). *Industrial Vagina*. London: Routledge.
- Kalfa, A. (2008). *Ex-Eastern European countries origin trafficking and women working in the sex sector*. Ankara: Ankara University, Gender Studies. Yüksek Lisans Tezi.
- Kaşka, S. (2009). The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers. İçduygu, A. ve Kirişçi, K. (ed). *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s.725-804.

- Kelly, L. ve Regan, L. (2000). *Stopping Traffic: Exploring the extent of, and responses to, trafficking in women for sexual exploitation in the UK*, Home Office Policing and Reducing Crime Unit: Police Research Series. Paper 125.
- Kelly, L., Coy M. ve Davenport, R. (2009). *Shifting Sands: A Comparison of Prostitution Regimes Across Nine Countries* [online]. Child & Woman Abuse Studies Unit (CWASU). London: London Metropolitan University.
http://www.cwasu.org/project_display.asp?pageid=PROJECTS&type=11&pagekey=55&year=2009 [Erişim 13 Ekim 2012].
- Keough, L. (2008). *"Driven" Women: Gendered Moral Economies of Women's Migrant Labor In Postsocialist Europe's Peripheries*. Amherst: The University of Massachusetts. Doktora tezi.
- Kofman, E. v.d. (2000). *Gender and International Migration in Europe*. London: Routledge.
- Lutz, H. (2010). Gender in the Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 36(10), 1647-1663.
- Morokvasic, M. (2004). Settled in Mobility: Engendering Post-Wall Migration in Europe. *Feminist Review*. 77, 7-25.
- N.Ç. Davası Utançla Bitti. (2011). NTV, 25 November 2011. [Online].
<http://www.ntvmsnbc.com/id/25300196/> [Erişim 21 Ocak 2013].
- O'Connell Davidson, J. (2010). New slavery, old binaries: human trafficking and the borders of 'freedom'. *Global Networks*. 10 (2), 244-261.
- Outshoorn, J. (2005). The Political Debates on Prostitution and Trafficking of Women. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*. 12(1), 141-155.
- Outshoorn, J. ed. (2004). *The Politics of Prostitution: Women's Movements, Democratic States and the Globalisation of Sex Commerce*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Özer, E. (2011). *Kimse Duymaz*. İstanbul: Ayizi.
- Toksöz, G. ve Ünlütürk-Ulutaş, Ç. (2012). Is Migration Feminized? A Gender- and Ethnicity-Based Review of the Literature on Irregular Migration to Turkey. Paçacı-Elitok, S. ve Straubhaar, T. (ed). *Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*. Hamburg: Hamburg University Press. s.85-113.
- United Nations. (2000). *Protocol to Prevent, Suppress And Punish Trafficking In Persons, Especially Women And Children, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime* [Online].
treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/18-12-a.E.doc [Erişim 2 Kasım 2012].
- The United States Department of State. (2004). *Trafficking in Persons Report, June 2004*. [Online]. <http://www.state.gov/documents/organization/34158.pdf> [Erişim 25 Şubat 2009].
- Williams, F. (2010). Migration and Care: Themes, Concepts and Challenges, *Social Policy and Society*, 9(3), 385-396.

- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2007/1862 E.N, 2008/5276 K.N. [Online].
<http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/DokGosterMainServlet?dokumanId=R%2F02r9VUpV%2Br7QLvyVrjYmzl%2BKVr0sNK6Q%2F%2F%2F0Ia5pNW4sybe0H6hDB6eFEpAAOQc2p0hWBcXm0o%0AXMvZTtV05xbNhQCtLJnlIDYZ2qtoSfH87uBFIQnnuTf5L0L1UP17eGyY%2B8%2BPW4Glg%3D&aranan=insan%20ticareti&dokumanTuru=YARGITAYKARARI> [Erişim 12 Şubat 2012].
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2009/6946 E., 2011/9214 K. [Online].
<http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/DokGosterMainServlet?dokumanId=R%2F02r9VUpV%2Br7QLvyVrjYmzl%2BKVr0sNK6Q%2F%2F%2F0Ia5pNW4sybe0H6hDB6eFEpAAOQc2p0hWBcXm1V%0AqDMOaMjE4Kef0LIPWHQ%2BaGB7%2B%2BjCpzzrIojrJdaVBSUttdBQCSwHhT9738hWbaws%3D&aranan=insan%20ticareti&dokumanTuru=YARGITAYKARARI> [Erişim 12 Şubat 2012].
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2009/7316 E., 2012/17738 K. [Online].
<http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/DokGosterMainServlet?dokumanId=R%2F02r9VUpV%2Br7QLvyVrjYmzl%2BKVr0sNK6Q%2F%2F%2F0Ia5pNW4sybe0H6hDB6eFEpAAOQc2p0hWBcXm1V%0AWtY27sD4QICfGIWq39bb8TQG9PkHneES%2BQQmVtHI08SNl4xN2kqUGsBu8SBsOmI%3D&aranan=insan%20ticareti&dokumanTuru=YARGITAYKARARI> [Erişim 12 Şubat 2012].
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2010/1440 E., 2010/5953 K. [Online].
<http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/DokGosterMainServlet?dokumanId=R%2F02r9VUpV%2Br7QLvyVrjYmzl%2BKVr0sNK6Q%2F%2F%2F0Ia5pNW4sybe0H6hDB6eFEpAAOQc2p0hWBcXm3T%0AGEWwtcr8a5d7KlkWdGqxMEKXXf3ra6NoDHM4cIA80QwoPouz1yCR7Lm1OhrhG24%3D&aranan=insan%20ticareti&dokumanTuru=YARGITAYKARARI> [Erişim 12 Şubat 2012].
- Yenidünya, C. A. v.d. (2009). *Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı*. İkinci basım. Ankara: Adalet Bakanlığı ve Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilciliği.
- Yükseker, D. (2003). *Laleli-Moskova Mekiği: Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zengin, A. (2011). *İktidarın Mahremiyeti*. İstanbul: Metis.